

NGĀ PUKA RAPANGA PĀNGARAU TAUNAKI

Ngā Ōrautanga me Ngā Tau-ā-Ira

TAU 5 & 6

Pukapuka Kaiako

© Bobbie Hunter and Jodie Hunter

© Nā Arahina Rahiti I Whakamāori

Rapanga 1

Whakamahia ngā pounamu e 3 hei tūhura i ngā rerekētanga o te wai ka taea e rātou.

Kōrerorerotia he aha te ūrāu o ia pounamu katoa kua kī i te wai? Kōrerorerotia he aha te ūrāu wai me tāpiri hei whakakī katoa i te pounamu.

Kia rite ki te whakamārama me te whakatika me pēhea tō mōhiotanga.

Hei āwhina i te kaiako

I mua i te whakarewatanga mahia he kaute kōrihi i roto i te whitu tīmata mai i te 0. Tuhia ki runga i te papa pēnei:

7 14 21 28 35 42 49 56 63 70

77...

Tonoa ngā ākonga kia tautohu i ngā tauira e kitea ana e rātou.

Tuhia ngā take whakareatanga, mō ngā ripanga wā e 7. Tonoa te ākonga ki te whakaoti i ngā take whakarea me te tūhono i waenga i te tatau kōrihi (tīpoka tatau) me ngā take whakarea.

Ka taea tēnei hei ngohe akomanga katoa, hei ngohe haurua rānei o te akomanga. Me wātea he awhe pounamu rahi rerekē e taea ai te pupuri wai. Tonoa ngā ākonga kia whakakīa ngā pounamu ki ngā taumata wai maha. Tonoa ngā ākonga kia kōrerorero me te whakaae ki tētahi uara tau mai i te kotahi ki te rau hei whakatau tata i te ūrāu 'kī' o te ipu. Kī atu ki a rātou me āhei rātou ki te whakamārama me te whakatika i tā rātou whakatau tata. Tukuruatia te kōrero kia maha ngā wā mā te whakamahi i ngā taumata wai rerekē hei whakatau tata i te ūrāutanga.

Whakangāwari i ngā ākonga ki te whakaaro i ētahi atu ingoa ka taea e rātou te karanga ko te ūrāu kī. Me mātua mōhio rātou kei te kōrero tonu mātou mō tētahi katoa me tētahi wāhanga o te katoa ahakoa kei te whakamahi mātou i ngā hautau, ngā ā-ira, ngā ūrāu rānei. Hei tauira, 50% o te pounamu katoa kotahi. Whakahauhautia ngā ākonga kia whakariterite i ūrātou mōhiotanga o te ūrāu ki ngā rautaki mō te mahi i ngā tau 1-100

(Ngā rautaki pēnei i te haurua tau mā te whakamahi i ngā matimati hei tohu i runga i te ipu 100, 50, 25, me te hanganga $100=75+25$)

Aroturuki mō ngā ākonga e whakamahi ana i ngā kupu i roto i te reo tau hauora... ko te hawhe kī, e rima tekau hēneti rānei, ā, kai te kōrero tonu mātau i roto i te kotahi rau.

Tirohia te whakamahinga o te ritua tau e whakamahia ana e ngā ākonga hei whakamārama me te whakatika i te uara kua hoatu e rātou ki te kī o te ipu. Whakamahia ēnei hei whakaatu i ētahi atu ākonga me pēhea te ine mēnā kāore rātou i te whakamahi i tēnei rautaki

Whakaaro Matua o te Ao Pāngarau

Ko te ūrāu tētahi atu huarahi ki te tuhi i tētahi ā-ira e whakataurite ana i tētahi wāhanga ki tētahi katoa e 100 ana te katoa, ā, ka taea te pāhono ki te pūwāhi ūrite i te raina tau.

E pā ana te ūrāu ki te rahi o te katoa.

Ko te ūrāu he momo ūwehenga motuhake e whakaritea ai tētahi wāhanga ki te katoa, ā, ko te katoa ko te 100.

Ko te ā-ira tētahi atu ingoa mō tētahi hautanga, ā, ka taea te pāhono ki te pūwāhi ūrite i te raina tau.

Wā toha

Tīpakohia ngā ākonga hei tiritiri i muri i te nui o te wai rerekē e toru i roto i ā rātou pounamu, ā, ka taea te whakamārama me te whakatika i te uara tau kua whakaetai e rātou mā te whakamahi i ū rātou matimati hei whakaatu i te ritua ā-tau me ngā kupu hautanga, ūrāu rānei.

Hono

Mēnā kotahi te karaehe wai e kī ana koe 75%. E hia anō te wai e hiahiatia ana e koe kia 100% te kī? He aha te 10%? 36%? 99%? 100%? 1%?

Whakaahuatia, whakamāramatia te tauira e kitea ana e koe.

Whainga ako Kaako ngā mokopuna ki te:

Whakamārama, whakatautika hoki i te whakataurite o tētahi wāhanga ki te katoa.

Whakaaturia te whakaaro mā te whakamahi i ngā momo tuhipoka rerekē, tae atu ki ngā kupu.

Rapanga Motuhake

He pouaka 30 M&Ms tā Jenny e tiritiri ana ia ki ūna hoa. Ka hoatu e ia te 25% ki tētahi hoa me te 20% ki tētahi atu, ā, ka puritia e ia te toenga? E hia ngā mea e puritia ana e ia?
E hia ūna M&Ms kei ia hoa?

He pouaka 50 M&Ms tā Hēni e tiritiri ana ia ki ūna hoa. Ka hoatu e ia te 10% ki tētahi hoa me te 40% ki tētahi atu, ā, ka puritia e ia te toenga? E hia ngā mea e puritia ana e ia?
E hia ūna M&Ms kei ia hoa?

He pouaka 60 M&Ms tā Hēni e tiritiri ana ia ki ūna hoa. Ka hoatu e ia te 75% ki tētahi hoa, 10% ki tētahi atu, ā, ka puritia e ia te toenga? E hia ngā mea e puritia ana e ia?
E hia ūna M&Ms kei ia hoa?

He pouaka 100 M&Ms tā Hēni e tiritiri ana ia ki ūna hoa. Ka hoatu e ia te 40% ki tētahi hoa me te 5% ki tētahi atu, ā, ka puritia e ia te toenga? E hia ngā mea e puritia ana e ia?
E hia ūna M&Ms kei ia hoa?

He pouaka 75 M&Ms tā Jenny e tiritiri ana ia ki ūna hoa. Ka hoatu e ia te 25% ki tētahi hoa me te 30% ki tētahi atu, ā, ka puritia e ia te toenga? E hia ngā mea e puritia ana e ia?
E hia ūna M&Ms kei ia hoa?

He pouaka 90 M&Ms tā Hēni e tiritiri ana ia ki ūna hoa. Ka hoatu e ia te 55% ki tētahi hoa me te 5% ki tētahi atu, ā, ka puritia e ia te toenga? E hia ngā mea e puritia ana e ia?
E hia ūna M&Ms kei ia hoa?

Ngā tini mata o te Marautanga

Tau 5/6

Ngā Pāheko

Whakaāwhiwhi ki te tauoti pātata, ki te tau-a-ira kotahi mati whai ira.

Ngā Tau Whakahau

Āhukahuka te pānui, te tuhi me te waihanga i ngā hautekau, i ngā haurau hei hautau, hei hautanga ā-ira hoki.

Hukahuka te pānui, te tuhi me te waihanga hautau, hautanga ā-mati (kia rua mati ā-ira), ūrāu hoki.

Whakatairite me te raupapa i ngā hautau, hautanga ā-mati (kia rua mati ā-ira), ūrāu hoki

Huri i te hautanga ā-ira, te ūrāu hoki hei hautau.

Waihanga hautanga ā-ira, tauoti hoki mā te whakarea, mā te whakawehi hoki ki te 10, ki te 100 rānei.

Tāpiri me te tango tau ā-ira, kia rua ngā mati ā-ira.

Tāpiri me te tango tau oti me ngā tau-a-ira kia rua mati ā-ira.

Kimi i te hautanga, i te ūrāu rānei o tētahi tauoti, he tauoti te whakautu:
h.t., 30% of \$150

Ngā tini mata o te Reo Pāngarau

Ūrāu, ūrāutanga, katoa, hautanga, tau hautanga, tau ā-ira, tau hautau, ūrite

Mā te kaiako

Ngā Rongoā me ngā paku hapa

Rapanga 2

He aha te ūrāu o taua kēmu rorohiko kua tikiake koe? E hia atu anō ngā mea e hiahia ana e koe hei tikiake hei whakaotī? Tuhia mā te whakamahi i ngā whakaaturanga rerekē tae atu ki ngā tohu, ā, kia rite ki te whakamārama me te whakatika i te ūritetanga.

Hei āwhina i te kaiako

I mua i te whakarewatanga, hoatu ki ngā ākonga he mātiti mō ngā ripanga wā 1 ki te 7 me te tono i ngā ākonga kia whakaotī, kia hopu hoki i tō rātou wā (i tētahi huarahi tūmatanui).

<http://www.mental-arithmetic.co.uk/multiplication-grids-pdf-generator.htm>

Ka whakamahia tēnei ngohe puta noa i te wae, ā, me whakamahi hei whakamahana puta noa i te tau ki te whakawhanake i te matatau ki ngā ripanga wā.

Me whai rīpene roa, kāore i tohua ki te papa o te akomanga hei tohu i te ara i te pae i runga i te rorohiko e tohu ana i te nui o tētahi kēmu rorohiko kua tikiake. Whakamahia tētahi tautohu papa mā hei tohu i tētahi ira i runga i te rīpene e tohu ana i te taumata tikiake kua tutuki. Tukuruatia te ngohe i ngā wā katoa me mātua whakarite kei runga ake te tohu i te raina i te 10%.

Whakangāwari i ngā ākonga kia mōhio ina kōrero mō ngā ūrāu me ngā ā-ira e kōrero ana mātou mō te katoa kotahi, ā, ka whakamahia e mātou ngā whakatekau me ngā rau ina tohu mātou i ngā ūrāu me ngā ira hei hautau. Ka whakarōpūtia ngā tau ki ngā mana maha o te tekau (tekau, rau, mano, whakatekau, rau, mano, me ērā atu mea.

Tūmanako kia tohu ngā ākonga mā te whakamahi i ngā whakaaturanga rerekē, tae atu ki te whakatautika i te ūrāu, ngā ā-ira, ngā hautanga me ngā pikitia o ngā pounamu wai, ngā pae tiakarete, ngā raina. Ki te kore ngā ākonga e whakamahi i ngā ā-ira, whakaaturia anōtia te ine hei ā-ira ūrite me ngā hautau.

Wā toha

Tīpakohia ngā ākonga hei tiritiri i muri i ia whakatau tata ka taea te whakamārama me te whakatika i te uara tau kua whakaaetia e rātou mā te whakamahi i tētahi ine ūpaki, ā, kua whakaatu i tō rātou whakatau tata i ngā huarahi maha.

Whakaaro Matua o te Ao Pāngarau

Ko te ūrāu tētahi atu huarahi ki te tuhi i tētahi ā-ira e whakataurite ana i tētahi wāhanga ki tētahi katoa e 100 ana te katoa, ā, ka taea te pāhono ki te pūwāhi ūrite i te raina tau.

E pā ana te ūrāu ki te rahi o te katoa.

Ko te ūrāu he momo ūwehenga motuhake e whakaritea ai tētahi wāhanga ki te katoa, ā, ko te katoa ko te 100.

Ko te ā-ira tētahi atu ingoa mō tētahi hautanga, ā, ka taea te pāhono ki te pūwāhi ūrite i te raina tau.

Hono

He aha ngā ūritetanga hautanga, ūrau, ā-ira rānei mō:

75%, 20%, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{2}$, 33%, .99, .11, .54, .1, .5, .7?

He aha ngā tauira ka kitea e koe?

Whainga ako Ka ako ngā mokopuna ki te:

Whakamārama, whakatautika hoki i te whakataurite o tētahi wāhanga ki te katoa.

Whakaaturia te whakaaro hei whakamārama me te whakatautika i te ūritetanga mā te whakamahi i ngā momo tuhipoka rerekē, tae atu ki ngā tohu me ngā kupu.

Rapanga Motuhake

1) He pounamu papu 500ml tā Ayla. Tae noa ki te wā tākaro kua inu ia i te 25% o te pounamu. E hia ml wai e toe ana i roto i tana pounamu?

2) He pounamu papu 750ml tā Ayla. Tae noa ki te wā tākaro kua inu a ia i te 45% o te pounamu. E hia ml wai e toe ana i roto i tana pounamu?

3) He ipu 15L tā Sam me te wai i te one. Tae noa ki te poutumarotanga o te rā kua whakamahia e ia te 75% o te wai i roto i te ipu. E hia te nui o te wai i whakamahia e ia (ml/l) e hia te wai e toe ana i roto i te ipu (ml/l)?

4) He ipu 12L tā Sam me te wai i te one. Tae noa ki te poutumarotanga o te rā kua whakamahia e ia te 25% o te wai i roto i te ipu. E hia te nui o te wai i whakamahia e ia (ml/l) e hia te wai e toe ana i roto i te ipu (ml/l)?

5) Tokorua ngā hoa e haere ana ki te oma. E 5km te tapeke o ta rātau oma. Ka oma a Jane i te 65% o te tawhiti i mua i te tūnga ki te hopu i tōna manawa. Ka oma a Max i te tawhiti i mua i te tūnga ki te hopu i tōna manawa. Pēhea te tawhiti o te oma o rāua i mua i te tūnga ki te hopu manawa? Ko wai i oma i te tawhiti roa rawa i mua i te tūnga?

Ngā tini mata o te Marautanga

Tau 5/6

Ngā Pāheko

Whakaāwhiwhi ki te tauoti pātata, ki te tau-a-ira kotahi mati whai ira.

Ngā Tau Whakahau

Āhukahuka te pānui, te tuhi me te waihanga i ngā hautekau, i ngā haurau hei hautau, hei hautanga ā-ira hoki.

Hukahuka te pānui, te tuhi me te waihanga hautau, hautanga ā-mati (kia rua mati ā-ira), ūrau hoki.

Whakatairite me te raupapa i ngā hautau, hautanga ā-mati (kia rua mati ā-ira), ūrau hoki

Huri i te hautanga ā-ira, te ūrau hoki hei hautau.

Waihanga hautanga ā-ira, tauoti hoki mā te whakarea, mā te whakawehi hoki ki te 10, ki te 100 rānei.

Tāpiri me te tango tau ā-ira, kia rua ngā mati ā-ira.

Tāpiri me te tango tau oti me ngā tau-a-ira kia rua mati ā-ira.

Kimi i te hautanga, i te ūrau rānei o tētahi tauoti, he tauoti te whakautu:
h.t., 30% of \$150

Ngā tini mata o te Reo Pāngarau

Ōrau, ūrautanga, katoa, hautanga, tau hautanga, tau ā-ira, tau hautau, ūrite

Mā te kaiako

Ngā Rongoā me ngā paku hapa

Rapanga 3

Kei te oma koe me ō hoa i runga i te ara tākaro i te pāka. E tohu ana tēnei rīpene i te riu e oma ana koe.

Mēnā ka whakatakotoria e au te kāri mati-0 ki te tīmatanga o taua kāri e tohu ana kua oma koe i te 0 mita, ā, ko te kāri mati-1 e tohu ana kāore anō koe kia eke ki te 1 mita.

Hei ūrau o te mita, pēhea te tawhiti o tō oma?

He pēhea te tawhiti o tō oma ināianei?

Tuhia mā te whakamahi i ngā whakaaturanga rerekē tae atu ki ngā tohu, ā, kia rite ki te whakamārama me te whakatika i te ūritetanga.

Ko te ūrau tētahi atu huarahi ki te tuhi i tētahi ā-ira e whakataurite ana i tētahi wāhanga ki tētahi katoa e 100 ana te katoa, ā, ka taea te pāhono ki te pūwāhi ūrite i te raina tau.

E pā ana te ūrau ki te rahi o te katoa.

Ko te ūrau he momo ūwehenga motuhake e whakaritea ai tētahi wāhanga ki te katoa, ā, ko te katoa ko te 100.

Ko te ā-ira tētahi atu ingoa mō tētahi hautanga, ā, ka taea te pāhono ki te pūwāhi ūrite i te raina tau.

Hei āwhina i te kaiako

I mua i te whakarewatanga, mahia he kaute kōrihi i roto i te waru tīmata mai i te 0. Tuhia ki te papa pēnei i te papa: 8 16 24 32 40 48 56 64 72...

Tonoa ngā ākonga kia tautohu i ngā tauira e kitea ana e rātou, ā, ka whakamahi i ēnei hei matapae i ētahi atu kupu. Tuhia ngā take whakareatanga, mō ngā ripanga wā e 8, Tonoa te ākonga ki te whakaoti i ngā take whakarea me te tūhono i waenga i te tatau waiata (tipoka tatau) me ngā take whakarea

Me wātea me te whakamahi i te rīpene roa kāore i tohua ki te papa o te akomanga hei tohu i tētahi ara oma e whakamahia ana i roto i ngā tākaro me ngā kāri mati hei tohu i ngā tau katoa. Whakamahia he tautohu papa mā hei tohu i tētahi ira i runga i te rīpene e tohu ana i te wāhi i tae atu ai rātou ki te ara oma i waenga i ngā tau. Tukuruatia te ngohe kia rua ngā wā me te arotahi ki ngā tau i waenga i ngā tau. I te tuatoru o ngā wā ka whakatakotoria te kāri mati-0 ki te tīmatanga me te kāri mati-1 i te mutunga. Tohua ki te raina he wāhi huri noa i te 5%. Tukuruatia ētahi wā i ngā wā katoa ka waiho te tohu ki raro iho i te 10%.

Whakangāwari i ngā ākonga kia kite he tau kei waenga i ngā tau, ā, kei waenganui i te 0 me te .1. Whakarite kia whānui te matapakinga tae atu ki te whakamārama a te ākonga me te whakatikatika he aha hei tauira, 1% e tuhia ana hei .01 me te $\frac{1}{100}$ tūmanako kia pā ki ngā ākonga te papā hinengaro e pā ana ki ngā tau i raro iho i te .1.

Tūmanako kia whakamārama, kia whakaatu hoki ngā ākonga mā te whakamahi i te awhe o ngā whakaaturanga rerekē hei whakatika he aha, hei tauira, $5\% = .05 = \frac{5}{100}$. Kei roto i ēnei ko ngā pounamu wai, ngā pae tiakarete me ngā raina, engari ka taea te whakauru i tētahi tūtohi uara wāhi.

Kia mōhio ki ngā ākonga e whakahua ana i te papā hinengaro mō te take i whakaaturia ai ngā tau i raro iho i te 10% hei rau, ā, ka whakapūketetia ki ngā wāhi ā-ira e toru me te kore hei tohu i ngā whakatekau.

Wā toha

Tīpакohia ngā ākonga hei tiritiri i muri i ia whakatau tata ko wai e āhei ana ki te whakamārama me te whakatika i te uara tau kua whakaaetia e rātou, ā, kua whakaatu i tā rātou whakatau tata i roto i ngā huarahi hautanga maha.

Hono

He aha te hautanga me te ūrite ā-ira mō ēnei tau:

10%, 1%, 5%, 50%, 9%, 99%, 100%

He aha ngā tauira e kitea ana e koe?

Whainga ako Kaako ngā mokopuna ki te:

whakamārama, whakatautika hoki i te whakataurite o tētahi wāhanga ki te katoa.

Whakaaturia me te whakamārama i te whakaaro mā te whakamahi i ngā ira ūrite ki tētahi raina tau.

Whakaaturia te whakaaro hei whakamārama me te whakatautika i te ūritetanga mā te whakamahi i ngā momo tuhipoka rerekē, tae atu ki ngā tohu me ngā kupu.

Rapanga Motuhake

He aha ū rātou tau hautanga ūrite?

1. 75%	=
2. $\frac{1}{4}$	=
3. 0.7	=
4. $\frac{3}{4}$	=
5. 23%	=
6. 0.45	=
7. Rua-tuatoru	=
8. $\frac{1}{5}$	=
9. 70%	=
10. E toru-rima	=

Ngā tini mata o te Marautanga

Tau 5/6

Ngā Pāheko

Whakaāwhiwhi ki te tauoti pātata, ki te tau-a-ira kotahi mati whai ira.

Ngā Tau Whakahau

Āhukahuka te pānui, te tuhi me te waihanga i ngā hautekau, i ngā haurau hei hautau, hei hautanga ā-ira hoki.

Hukahuka te pānui, te tuhi me te waihanga hautau, hautanga ā-mati (kia rua mati ā-ira), ūrāu hoki.

Whakatairite me te raupapa i ngā hautau, hautanga ā-mati (kia rua mati ā-ira), ūrāu hoki

Huri i te hautanga ā-ira, te ūrāu hoki hei hautau.

Waihanga hautanga ā-ira, tauoti hoki mā te whakarea, mā te whakawehi hoki ki te 10, ki te 100 rānei.

Tāpiri me te tango tau ā-ira, kia rua ngā mati ā-ira.

Tāpiri me te tango tau oti me ngā tau-a-ira kia rua mati ā-ira.

Kimi i te hautanga, i te ūrānei o tētahi tauoti, he tauoti te whakautu:
h.t., 30% of \$150

Ngā tini mata o te Reo Pāngarau

Ūrāu, ūrāutanga, katoa, hautanga, tau hautanga, tau ā-ira, tau hautau, ūrite

Mā te kaiako

Ngā Rongoā me ngā paku hapa

Rapanga 4

I te whakataetae a Maika rāua ko Hona ki te kite ko wai ka āhei ki te pana i ngā motokā tākaro puta noa i te papa. I whanganga a Maika i te tawhiti o ia motokā, ā, i kī ia i toa a Hona nā te mea ahakoa i tae o rāua motokā ki te 3.45 mita, ā, kāore tētahi o rāua i tae ki te 3.46 mita, ka haere kē atu te motokā o Hona.

Ka taea e koe te hopu i ngā tawhiti rerekē e 12 neke atu rānei mō tana motokā e whakaatu ana i te motokā o Hona i haere kē atu.

Kia rite ki te whakamārama me te whakatika i ū whakautu mā te whakamahi i ngā raina tau, hoahoa, tātuhi, hautau, me ngā ā-ira.

*Ko te ā-ira tētahi atu
ingoa mō tētahi
hautanga, ā, ka taea te
pāhono ki te pūwāhi ōrite
i te raina tau.*

*Ko te ōrau tētahi atu
huarahi ki te tuhi i tētahi
ā-ira e whakataurite ana
i tētahi wāhangā ki tētahi
katoa e 100 ana te katoa,
ā, ka taea te pāhono ki te
pūwāhi ōrite i te raina
tau.*

*E pā ana te ōrau ki te rahi
o te katoa. Ko te ōrau he
momo ūwehenga
motuhake e whakaritea
ai tētahi wāhangā ki te
katoa, ā, ko te katoa ko te
100.*

*Ka taea te whakamahi i
ngā hautanga tohu
pēnei i te $\frac{1}{2}$ (0.5) me te $\frac{1}{4}$
(0.25) hei whakatau tata i
ngā tatauranga e pā ana
ki ngā hautanga me ngā
ā-ira.*

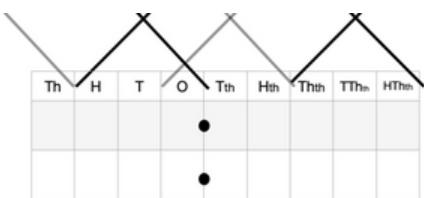
*Mēnā e rua ngā rahinga
e rerekē ana i te ritenga,
ka pātahi hāngai ngā
rahinga (i te
whakanuitanga o tētahi
ka nui ake tētahi) rānei
e pā ana ki te kōaro (i te
whakanuitanga o tētahi,
ka heke tētahi).*

Hei āwhina i te kaiako

I mua i te whakarewatanga Hoatu ki ngā ākonga he mātiti mō ngā ripanga wā 1 ki te 7 me te tono i ngā ākonga ki te whakaoti me te hopu i tō rātou wā (i te huarahi tūmatanui). <http://www.mental-arithmetic.co.uk/multiplication-grids-pdf-generator.htm>. Pātai atu ki a rātou kia tirohia mēnā kua whakapai ake rātou i tō rātou wā.

Me whakaatu ngā whare uara wāhi (arā ko ngā wāhi ā-ira) ki te pakitara, engari kaua e aro atu ki ngā ākonga kia hoki rā anō te tiritahi.

Tirohia te īnaki o ngā ā-ira me te puriwāhi o raro nei

Tūhuratia te ariā ko ngā wāhi ki te taha mauī o te ira ira he mana tekau.

$$10 = 10^1$$

$$100 = 10^2$$

Ko ngā uara wāhi ki te taha matau o te iraira he mana o te tekau:

$$.1 = 10^{-1}$$

$$.01 = 10^{-2}$$

$$.001 = 10^{-3}$$

Ina tuhia ngā tau ki te tuhipoka ā-ira, he ōrite te pātahitanga i waenga i ngā wāhi ki te taha matau o te ira ira ki te pātahitanga i waenga i te taha mauī o te ira ira-tekau ngā uara o ia wāhi e tekau ngā wā o te wāhi ki tōna matau.

Whakangāwari i ngā ākonga kia mōhio kei te kōrero tonu koe mō tētahi hautanga, ā-ira rānei o tētahi katoa, nō reira i roto i ngā whare uara wāhi kāore te ira ira e wehe i te whare o ngā whakatekau, engari ka īnaki puta noa.

Kia mōhio ki ngā ākonga e mōhio ana he tau mutunga kore kei waenga i ngā tau.

Me tūmanako ka whakamahi ngā ākonga i ngā tohu pāngarau hei whakaatu, ā, ka mutu, ka whakanohoia ki ngā whare uara tau.

Wā toha

Tīpakohia ngā ākonga hei tiritiri kua hoatu he whakamārama. Waihangatia he matapakinga me te whakatikatika tae atu ki te whakamahinga o ngā whare uara wāhi hei tautoko i te whakaaro.

Hono

He aha ētahi tau i waenganui:

1 me te 2? 2.12 me te 2.13? .09 me te .1?

He aha tāu e kite nei? Ka taea e koe te whakaaro mō ngā tau i waenga i ngā tau?

Whainga ako Ka ako ngā mokopuna ki te:

Whakaotia ngā raruraru whakarea e pā ana ki te whakataurite.

Tautuhia te hononga i waenga i te tāpiritanga tukurua me te whakareatanga.

Tautuhia te hononga i waenga i te huānga me te whakareatanga. Whakamahia te āhuatanga tohatoha hei whakatika i tētahi raru whakareatanga.

Whakamārama, whakatautika hoki me pēhea e taea ai te whakarōpū i ngā tau i roto i te maha o ngā huarahi-ka noho ūrite tonu te tau i roto i tētahi huinga ahakoa pēhea te whakaritenga, te whakaaturanga rānei.

Rapanga Motuhake

He aha ngā tau ka taea e koe te whakapūkete i waenganui:

1. .1 me te .2
2. 50% me te 51%
3. 5% me te 6%
4. .4 me te .5
5. .51 me te .56
6. .11 me te .12
7. .541 me te .542
8. 1.3 me te 1.4
9. 478.51 me te 478.52

Ngā tini mata o te Marautanga

Tau 5/6

Ngā Pāheko

Whakaāwhiwhi ki te tauoti pātata, ki te tau-a-ira kotahi mati whai ira.

Ngā Tau Whakahau

Āhukahuka te pānui, te tuhi me te waihanga i ngā hautekau, i ngā haurau hei hautau, hei hautanga ā-ira hoki.

Hukahuka te pānui, te tuhi me te waihanga hautau, hautanga ā-mati (kia rua mati ā-ira), ūrāu hoki.

Whakatairite me te raupapa i ngā hautau, hautanga ā-mati (kia rua mati ā-ira), ūrāu hoki

Huri i te hautanga ā-ira, te ūrāu hoki hei hautau.

Waihanga hautanga ā-ira, tauoti hoki mā te whakarea, mā te whakawehi hoki ki te 10, ki te 100 rānei.

Tāpiri me te tango tau ā-ira, kia rua ngā mati ā-ira.

Tāpiri me te tango tau oti me ngā tau-a-ira kia rua mati ā-ira.

Kimi i te hautanga, i te ūrāu rānei o tētahi tauoti, he tauoti te whakautu:
h.t., 30% of \$150

Ngā tini mata o te Reo Pāngarau

Ūrāu, ūrāutanga, katoa, hautanga, tau hautanga, tau ā-ira, tau hautau, ūrite

Mā te kaiako

Ngā Rongoā me ngā paku hapa

Rapanga 5

I te tākaro a Ella rāua ko Ethan i te puna kaukau o te rohe. Ka hoatu e to rātau pāpā he piro mo a rātau ruku ki roto i te puna kaukau. I whakaae rātau ka toa te tangata whai tapeke tapeke teitei rawa atu i roto i ngā ruku e toru.

I whiwhi a Ella i te 8.96, 7.046, 8.23 mo ana ruku e 3.

Ko te tapeke tapeke o Ethan ko te 24.973.

Ko wai i toa?

Ka taea e koe te whakamārama me te whakatika he aha tana tapeke i roto i ngā huarahi neke atu i te kotahi?

*Ko te ā-ira tētahi atu
ingoa mō tētahi
hautanga, ā, ka taea te
pāhono ki te pūwāhi ōrite
i te raina tau.*

*Ko te ūrāu tētahi atu
huarahi ki te tuhi i tētahi
ā-ira e whakataurite ana
i tētahi wāhangā ki tētahi
katoa e 100 ana te katoa,
ā, ka taea te pāhono ki te
pūwāhi ōrite i te raina
tau.*

*E pā ana te ūrāu ki te rahi
o te katoa. Ko te ūrāu he
momo ūwehenga
motuhake e whakaritea
ai tētahi wāhangā ki te
katoa, ā, ko te katoa ko te
100.*

*Ka taea te whakamahi i
ngā hautanga tohu
pēnei i te $\frac{1}{2}$ (0.5) me te $\frac{1}{4}$
(0.25) hei whakatau tata i
ngā tatauranga e pā ana
ki ngā hautanga me ngā
ā-ira.*

*Mēnā e rua ngā rahinga
e rerekē ana i te ritenga,
ka pātahi hāngai ngā
rahinga (i te
whakanuitanga o tētahi
ka nui ake tētahi) rānei
e pā ana ki te kōaro (i te
whakanuitanga o tētahi,
ka heke tētahi).*

*He ūrite ngā pānga o ngā
mahi mō te tāpiri me te
tangohanga ki ngā
hautanga me ngā ā-ira ki
ērā me ngā tau otī.*

Hei āwhina i te kaiako

I te wā o te whakarewatanga, tirohia anō te whakamahinga o tētahi raina tau hei tāpiri tau katoa. Whakamahia ngā tau e paheko ana hei hanga i te 10, te 100, me te 1000 e whai ake nei. Tūhura me ngā ākonga me pēhea e taea ai e rātou te whakahāngai i ēnei ki te uara wāhi o ngā tau otī.

Me whai whare uara wāhi mō ngā tau katoa me ngā tau ā-ira i runga i te pakitara.

Whakangāwari i ngā ākonga kia kite i te wā e whakakotahi anō ana i ngā ā-ira kia rite ai te neke o te tūtohi uara wāhi mai i te matau ki te mauī ki te tāpiri i ngā tau otī.

Tūmanako kia whakaatu ngā ākonga i ūrātou whakaaro mā te tuhi ūpaki puta noa i te whārangī, i tētahi raina tau, ā, kaua e whakamahi i tētahi hātepe ūkawa e whakarārangī ai ngā tau i muri i te ira ā-ira.

Wā toha

Tīpakhia ngā ākonga hei tiritiri ko wai i whakamahi i tētahi raina tau hei tohu i ūrātou whakaaro, ā, ka whakakotahi i ēnei ki ngā whakarōpū tekau, ā, ka taea te whakamārama me te whakatika i te take i whakamahia ai ngā tau ki ngā whakarōpū tekau.

Hono

Tohua ēnei ki tētahi raina tau

$$.7 + .3 = 1$$

$$.07 + .03 = .1$$

$$.007 + .003 = .01$$

He aha ngā tauira e kitea ana e koe? Kia rite ki te whakamārama me te whakatika i te tauira e kitea ana e koe mā te whakamahi i te whare uara wāhi.

Whainga ako Ka ako ngā mokopuna ki te:

Whakaotia ngā raruraru e pā ana ki te ā-ira mā te tāpiri, te tango rānei, me te whakamārama me te whakatautika i te rongoā.

Tohu whakaaro hei whakamārama me te whakatautika i te uara wāhi e pā ana ki ngā tau ā-ira.

Rapanga Motuhake

Whakaraupapatia ēnei tau ā-ira mai i te nui rawa ki te iti rawa:

1. 1.00000, .900000, .99, .9
2. .90146, .9015, .9000000, .99
3. .4405, .4, .321, .99999, .41, .9
4. .50000, .45100, .510, .52, .5200009
5. 1.2, 1.209, 1.21, 1.20099

Tuhia he whakamārama hei whakamārama i ngā ture e whakamahia ana e koe hei raupapa i ia haupae.

Ngā tini mata o te Marautanga

Tau 5/6

Ngā Pāheko

Whakaāwhiwhi ki te tauoti pātata, ki te tau-a-ira kotahi mati whai ira.

Ngā Tau Whakahau

Āhukahuka te pānui, te tuhi me te waihanga i ngā hautekau, i ngā haurau hei hautau, hei hautanga ā-ira hoki.

Hukahuka te pānui, te tuhi me te waihanga hautau, hautanga ā-mati (kia rua mati ā-ira), ūrāu hoki.

Whakatairite me te raupapa i ngā hautau, hautanga ā-mati (kia rua mati ā-ira), ūrāu hoki

Huri i te hautanga ā-ira, te ūrāu hoki hei hautau.

Waihanga hautanga ā-ira, tauoti hoki mā te whakarea, mā te whakawehē hoki ki te 10, ki te 100 rānei.

Tāpiri me te tango tau ā-ira, kia rua ngā mati ā-ira.

Tāpiri me te tango tau oti me ngā tau-a-ira kia rua mati ā-ira.

Kimi i te hautanga, i te ūrāu rānei o tētahi tauoti, he tauoti te whakautu: h.t., 30% of \$150

Ngā tini mata o te Reo Pāngarau

Ūrāu, ūrāutanga, katoa, hautanga, tau hautanga, tau ā-ira, tau hautau, ūrite

Mā te kaiako

Ngā Rongoā me ngā paku hapa

Rapanga 6

Kei te whakangungu a Gaylene mō tētahi hīkoi kohi moni. E whai ana a ia ki te āta hanga i te tawhiti ka taea e ia te haere i runga i te tere. Mo te wiki tuatahi ka whakatau a ia me hīkoi ia i te 25 km katoa puta noa i ngā rā katoa o te wiki.

I te Mane ka haere a ia i te 1.9310km. I te Tūrei ka haere a ia i te 2.9km. I te Wenerei ka haere a ia i te 3.101. I te Rāpare ka haere a ia i te 4.0398km. I te Paraire ka haere a ia i te 1.2. I te Hātarei ka haere a ia i te 5.1km. I te Rātapu ka mahi a ia i tētahi pahū nui, a, ka hīkoi i te 7.03km

Pēhea te tawhiti o tana hīkoi i roto i te wiki? I tae atu a ia ki tana whāinga ūnga? Ki te kore, e hia anō tana hīkoi kia tae ki tana ūnga?

Hei āwhina i te kaiako

I mua i te whakarewatanga mahia he tatau kōrihi i roto i te iwa tīmata mai i te 0. Tuhia ki runga i te papa penei:

9 18 27 36 45 54 63 72 81 90
99 ....

Tonoa ngā ākonga kia tautohu i ngā tauira e kitea ana e rātou, ā, ka whakamahi i ēnei hei matapae i ētahi atu kupu.

I te wā o te whakarewatanga, tūhura me ngā ākonga i ngā tau ā-ira me ngā tau katoa, me tō rātou wāhi i roto i te whare uara wāhi. Matapakiha tō rātou kanohi, wāhi me te uara katoa.

Whakangāwari i ngā ākonga ki te kite i te hiahia ki te whakaaro i te uara wāhi o te tau e mahi ana rātou me te āhua o te whakarōpū anō i te tekau, i te whakatekau rānei, i te rau, i te aha atu.

Tūmanako kia tohu ngā ākonga mā te whakamahi i te tāpiritanga me te tangohanga puta noa i te whārangi me ngā raina tau. Mēnā ka whakamahi rātou i tētahi hātepe ūkawa, pēhia hei tūhono ki ngā pahekotanga e whakamahia ūpakitia ana.

Wā toha

Tīpakohia ngā ākonga hei tiritiri ko wai i whakamahi i tētahi raina tau hei tohu i ūrātou whakaaro, ā, ka whakakotahitia, ka whakakotahi anō i ēnei ki ngā whakarōpū tekau, whakatekau, rau, aha atu, ā, ka taea te whakamārama me te whakatika i te take i whakamahia ai e rātou ngā tau i roto i ngā whakarōpūtanga tekau.

Whakaaro Matua o te Ao Pāngarau

Ko te ā-ira tētahi atu ingoa mō tētahi hautanga, ā, ka taea te pāhono ki te pūwāhi ūrite i te raina tau.

Ko te ūrāu tētahi atu huarahi ki te tuhi i tētahi ā-ira e whakataurite ana i tētahi wāhanga ki tētahi katoa e 100 ana te katoa, ā, ka taea te pāhono ki te pūwāhi ūrite i te raina tau.

E pā ana te ūrāu ki te rahi o te katoa. Ko te ūrāu he momo ūwehenga motuhake e whakaritea ai tētahi wāhanga ki te katoa, ā, ko te katoa ko te 100.

Ka taea te whakamahi i ngā hautanga tohu pēnei i te $\frac{1}{2}$ (0.5) me te $\frac{1}{4}$ (0.25) hei whakatau tata i ngā tatauranga e pā ana ki ngā hautanga me ngā ā-ira.

Mēnā e rua ngā rahinga e rerekē ana i te ritenga, ka pātahi hāngai ngā rahinga (i te whakanuitanga o tētahi ka nui ake tētahi) rānei e pā ana ki te kōaro (i te whakanuitanga o tētahi, ka heke tētahi).

He ūrite ngā pānga o ngā mahi mō te tāpiri me te tangohanga ki ngā hautanga me ngā ā-ira ki ērā me ngā tau oti.

Hono

$$\begin{aligned} .1 + .9 &= \\ .17 + .93 &= \end{aligned}$$

Whakamahia te whare uara wāhi hei whakamārama i ū whakarōpūtanga anō.

Whainga ako Ka ako ngā mokopuna ki te:

Whakaotia ngā raruraru tāpiri e pā ana ki ngā tau i tua atu i ngā wāhi ā-ira e toru, me te whakamārama me te whakatautika i ngā rongoā.

Tohu whakaaro hei whakamārama me te whakatautika i te uara wāhi e pā ana ki ngā tau i tua atu i ngā wāhi ā-ira e toru.

Rapanga Motuhake

Whakaraupapatia ēnei tau mai i te iti rawa ki te mea nui rawa:

1. $\frac{1}{2}$, .49999, 49%
2. $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{2}$, 93% .510, .003, 51%
3. .2409, .2, 25%, $\frac{1}{4}$, .2000001, $\frac{3}{4}$
 $4.1\frac{1}{2}$, 1.9, 1.09, 125%, 100%

Tuhia he whakamārama mō ngā ture i whakamahia e koe hei whakaraupapa.

Ngā tini mata o te Marautanga

Tau 5/6

Ngā Pāheko

Whakaāwhiwhi ki te tauoti pātata, ki te tau-a-ira kotahi mati whai ira.

Ngā Tau Whakahau

Āhukahuka te pānui, te tuhi me te waihanga i ngā hautekau, i ngā haurau hei hautau, hei hautanga ā-ira hoki.

Hukahuka te pānui, te tuhi me te waihanga hautau, hautanga ā-mati (kia rua mati ā-ira), ōrau hoki.

Whakatairite me te raupapa i ngā hautau, hautanga ā-mati (kia rua mati ā-ira), ōrau hoki

Huri i te hautanga ā-ira, te ōrau hoki hei hautau.

Waihanga hautanga ā-ira, tauoti hoki mā te whakarea, mā te whakawehe hoki ki te 10, ki te 100 rānei.

Tāpiri me te tango tau ā-ira, kia rua ngā mati ā-ira.

Tāpiri me te tango tau oti me ngā tau-a-ira kia rua mati ā-ira.

Kimi i te hautanga, i te ōrau rānei o tētahi tauoti, he tauoti te whakautu:
h.t., 30% of \$150

Ngā tini mata o te Reo Pāngarau

Ōrau, ūrāutanga, katoa, hautanga, tau hautanga, tau ā-ira, tau hautau, ūrite

Mā te kaiako

Ngā Rongoā me ngā paku hapa

Rapanga 7

E hiahia ana a Georgia ki te tākaro tāwari me ūna hoa. He wāhanga tāwari tō tōna whaea, e 5.07 mita te roa. Ka whakamahia e Hōria te 3.063 mita hei hanga tāwari mōna anō. E hiahia ana a ia ki te hanga i tētahi atu huinga ma tōna hoa. E hia te tāwari e toe ana ki te hanga i te tāwari o tōna hoa?

Hei āwhina i te kaiako

I mua i te whakarewatanga, hoatu ki ngā ākonga he mātiti mō ngā ripanga wā 1 ki te 10 me te tono i ngā ākonga kia whakaoti me te hopu i tō rātou wā (i te huarahi tūmatanui).

<http://www.mental-arithmetic.co.uk/multiplication-grids-pdf-generator.htm>

Ko te whāinga kia oti te mātiti i raro iho i te 5 meneti, nā reira me tū i te 5 meneti. Tonoa rātou ki te hopu i tō rātou wā, i te nui rānei o ngā mea kua oti i a rātou.

Whakangāwari i ngā ākonga kia kite i te tangohanga mā te whakamahi i ngā ira me whakakotahi anō kia noho ai te rau, te tekau, te kotahi rānei e whai ake nei, ā, ko te neke o te tūtohi uara wāhi mai i te matau ki te mauī kia rite ki te tāpiritanga o ngā tau oti.

Tūmanako kia whakaatu ngā ākonga i ūrātou whakaaro mā te tuhi ūpaki puta noa i te whārangī, i tētahi raina tau, ā, **kaua e whakamahi i tētahi hātepe ūkawa e whakarārangī ai i ngā tau i muri i te ira ā-ira.**

Wā toha

Tīpакohia ngā ākonga hei tiritiri ko wai ka taea te whakamārama me te whakatika i ūrātou rongoā, mā te tātuhi i ngā whakaaturanga me te whakamahi i te uara wāhi hei whakatika i ūrātou mahi.

Hono

He aha te tauira e kitea ana e koe?

.1 - .09
.1 - .099
.1 - .0999

Kia rite ki te whakamārama me te whakatautika i te tauira e kitea ana e koe mā te uara wāhi.

Whakaaro Matua o te Ao Pāngarau

Ko te ā-ira tētahi atu ingoa mō tētahi hautanga, ā, ka taea te pāhono ki te pūwāhi ūrite i te raina tau.

Ko te ūrau tētahi atu huarahi ki te tuhi i tētahi ā-ira e whakataurite ana i tētahi wāhanga ki tētahi katoa e 100 ana te katoa, ā, ka taea te pāhono ki te pūwāhi ūrite i te raina tau.

E pā ana te ūrau ki te rahi o te katoa. Ko te ūrau he momo ūwehenga motuhake e whakaritea ai tētahi wāhanga ki te katoa, ā, ko te katoa ko te 100.

Ka taea te whakamahi i ngā hautanga tohu pēnei i te $\frac{1}{2}$ (0.5) me te $\frac{1}{4}$ (0.25) hei whakatau tata i ngā tatauranga e pā ana ki ngā hautanga me ngā ā-ira.

Mēnā e rua ngā rahinga e rerekē ana i te ritenga, ka pātahi hāngai ngā rahinga (i te whakanuitanga o tētahi ka nui ake tētahi) rānei e pā ana ki te kōaro (i te whakanuitanga o tētahi, ka heke tētahi).

He ūrite ngā pānga o ngā mahi mō te tāpiri me te tangohanga ki ngā hautanga me ngā ā-ira ki ērā me ngā tau oti.

Whainga ako Ka ako ngā mokopuna ki te:

Whakaotia ngā raruraru e pā ana ki te ā-ira mā te tāpiri, te tango rānei, me te whakamārama me te whakatautika i te rongoā.

Tohu whakaaro hei whakamārama me te whakatautika i te uara wāhi e pā ana ki ngā tau ā-ira.

Rapanga Motuhake

Tohua ēnei ki tētahi raina tau

$$.99 + .01 = 1$$

$$.909 + .091 = 1$$

$$.9009 + .0991 = 1$$

He aha ngā tauira e kitea ana e koe? Kia toru anō ngā tauira e kitea ana e koe.

Whakaaturia tō whakaaro ki te whakamārama me te whakatika i te tauira e kitea ana e koe mā te whakamahi i te whare uara wāhi.

Ngā tini mata o te Marautanga

Tau 5/6

Ngā Pāheko

Whakaāwhiwhi ki te tauoti pātata, ki te tau-a-ira kotahi mati whai ira.

Ngā Tau Whakahau

Āhukahuka te pānui, te tuhi me te waihanga i ngā hautekau, i ngā haurau hei hautau, hei hautanga ā-ira hoki.

Hukahuka te pānui, te tuhi me te waihanga hautau, hautanga ā-mati (kia rua mati ā-ira), ūrāu hoki.

Whakatairite me te raupapa i ngā hautau, hautanga ā-mati (kia rua mati ā-ira), ūrāu hoki

Huri i te hautanga ā-ira, te ūrāu hoki hei hautau.

Waihanga hautanga ā-ira, tauoti hoki mā te whakarea, mā te whakawehe hoki ki te 10, ki te 100 rānei.

Tāpiri me te tango tau ā-ira, kia rua ngā mati ā-ira.

Tāpiri me te tango tau oti me ngā tau-a-ira kia rua mati ā-ira.

Kimi i te hautanga, i te ūrāu rānei o tētahi tauoti, he tauoti te whakautu: h.t., 30% of \$150

Ngā tini mata o te Reo Pāngarau

Ōrau, ūrāutanga, katoa, hautanga, tau hautanga, tau ā-ira, tau hautau, ūrite

Mā te kaiako

Ngā Rongoā me ngā paku hapa

Rapanga 8

\$75.95 te moni taurite i whiwhi a Tupou tētahi mākete pō.

E hia ana utu mēnā ka tuwhera tana tūru mō te 6 pō?

Hei āwhina i te kaiako

Whakangāwari i ngā ākonga kia kite ina whakarea mā te whakamahi i ngā ā-ira, me whakakotahi me te whakakotahi anō.

Aroturuki mō ngā ākonga e whakamahi ana i te kupu whakatekau, rau, ā, e mōhio ana ko ngā hēneti he wāhanga hautanga o te tāra katoa.

Wā toha

Tīpакohia ngā ākonga ki te tiritiri ko wai ka taea te whakamahi i ngā rautaki ōpaki hei whakaoti i te whārite, ā, ka taea te whakamārama i ūrātou whakaaro mā te whakamahi i te uara wāhi mō ngā ā-ira.

Hono

He pono, he hē rānei? Kia rite ki te whakamahi i te uara wāhi hei whakatika i tō whakaaro.

$$5 \times .5 = 25$$
$$5 \times .6 = 3$$

Whainga ako Ka ako ngā mokopuna ki te:

Whakaotia ngā raruraru e pā ana ki te ā-ira mā te tāpiri, te tango rānei, me te whakamārama me te whakatautika i te rongoā.

Tohu whakaaro hei whakamārama me te whakatautika i te uara wāhi e pā ana ki ngā tau ā-ira.

Whakamārama, whakatautika hoki i te whakaaro mā te tuhi tuhipoka, ngā tohu, me ngā kupu.

Whakaaro Matua o te Ao Pāngarau

Ko te ā-ira tētahi atu
ingoa mō tētahi
hautanga, ā, ka taea te
pāhono ki te pūwāhi ōrite
i te raina tau.

Ko te ūrāu tētahi atu
huarahi ki te tuhi i tētahi
ā-ira e whakataurite ana
i tētahi wāhanga ki tētahi
katoa e 100 ana te katoa,
ā, ka taea te pāhono ki te
pūwāhi ōrite i te raina
tau.

E pā ana te ūrāu ki te rahi
o te katoa. Ko te ūrāu he
momo ūwehenga
motuhake e whakaritea
ai tētahi wāhanga ki te
katoa, ā, ko te katoa ko te
100.

Ka taea te whakamahi i
ngā hautanga tohu
pēnei i te $\frac{1}{2}$ (0.5) me te $\frac{1}{4}$
(0.25) hei whakatau tata i
ngā tatauranga e pā ana
ki ngā hautanga me ngā
ā-ira.

Mēnā e rua ngā rahinga
e rerekē ana i te ritenga,
ka pātahi hāngai ngā
rahinga (i te
whakanuitanga o tētahi
ka nui ake tētahi) rānei
e pā ana ki te kōaro (i te
whakanuitanga o tētahi,
ka heke tētahi).

He ūrite ngā pānga o ngā
mahi mō te tāpiri me te
tangohanga ki ngā
hautanga me ngā ā-ira ki
ērā me ngā tau oti.

Rapanga Motuhake

Whakaotia ēnei e whai ake nei:

$$.1 \times 2 =$$

$$.2 \times 2 =$$

$$.3 \times 2 =$$

$$.4 \times 2 =$$

$$.5 \times 2 =$$

Whakaotia te tauira kia rima anō.

He aha tāu e kite nei? Tuhia he whakamārama mō tāu e kite ai.

Whakaaro Matua o te Ao Pāngarau

Tau 5/6

Ngā Pāheko

Whakaāwhiwhi ki te tauoti pātata, ki te tau-a-ira kotahi mati whai ira.

Ngā Tau Whakahau

Āhukahuka te pānui, te tuhi me te waihanga i ngā hautekau, i ngā haurau hei hautau, hei hautanga ā-ira hoki.

Hukahuka te pānui, te tuhi me te waihanga hautau, hautanga ā-mati (kia rua mati ā-ira), ūrau hoki.

Whakatairite me te raupapa i ngā hautau, hautanga ā-mati (kia rua mati ā-ira), ūrau hoki

Huri i te hautanga ā-ira, te ūrau hoki hei hautau.

Waihanga hautanga ā-ira, tauoti hoki mā te whakarea, mā te whakawehi hoki ki te 10, ki te 100 rānei.

Tāpiri me te tango tau ā-ira, kia rua ngā mati ā-ira.

Tāpiri me te tango tau oti me ngā tau-a-ira kia rua mati ā-ira.

Kimi i te hautanga, i te ūrau rānei o tētahi tauoti, he tauoti te whakautu: h.t., 30% of \$150

Ngā tini mata o te Reo Pāngarau

Ōrau, ūrautanga, katoa, hautanga, tau hautanga, tau ā-ira, tau hautau, ūrite

Mā te kaiako

Ngā Rongoā me ngā paku hapa

Rapanga 9

E haere ana a Alani ki tētahi huihuinga whānau i Tuvalu. He moni tāna kua penapenatia. I Tuvalu ka whakamahia e rātau he tāra Ahitereiria engari ko a rātau ake moni. Ko te utu whakawhiti ko te \$1 Aotearoa mō te \$.9301 Ahitereiria.

E hia ngā moni o Ahitereiria ka riro i a ia hei whakawhiti mo te NZ\$10?

E hia ngā moni o Ahitereiria ka riro i a ia hei whakawhiti mo te NZ\$100?

E hia ngā moni o Ahitereiria ka riro i a ia hei whakawhiti mo te NZ\$550?

Whakaaro Matua o te Ao Pāngarau

Ko te ā-ira tētahi atu ingoa mō tētahi hautanga, ā, ka taea te pāhono ki te pūwāhi ōrite i te raina tau.

Ko te ūrāu tētahi atu huarahi ki te tuhi i tētahi ā-ira e whakataurite ana i tētahi wāhangā ki tētahi katoa e 100 ana te katoa, ā, ka taea te pāhono ki te pūwāhi ōrite i te raina tau.

E pā ana te ūrāu ki te rahi o te katoa.

Ko te ūrāu he momo ūwehenga motuhake e whakaritea ai tētahi wāhangā ki te katoa, ā, ko te katoa ko te 100.

Ka taea te pāhono i ngā whakamāramatanga rerekē o te ao tūturu ki te hua o te tau otī me te hautanga (ā-ira), te hautanga (ā-ira) me te tau katoa, me te hautanga me te hautanga (ā-ira me te ā-ira).

Ka taea te pāhono i ngā whakamāramatanga rerekē o te ao tūturu ki ngā tatauranga whakawehenga e pā ana ki ngā hautanga (ā-ira).

He ūrite ngā pānga o ngā mahi mō te tāpiri me te tangohanga ki ngā hautanga me ngā ā-ira ki ērā me ngā tau otī.

Ka hurihia te wehenga me te whakawehenga ā-ira ki tētahi tatauranga ūrite me te whakawehenga tau katoa mā te whakarea i te whakawehenga me te moni hua ki te mana tika o te tekau.

Ka taea te whakamahi i ngā hautanga tohu pēnei i te $\frac{1}{2}$ (0.5) me te $\frac{1}{4}$ (0.25) hei whakatau tata i ngā tatauranga e pā ana ki ngā hautanga me ngā ā-ira.

Hei āwhina i te kaiako

Whakangāwari i ngā ākonga kia mōhio ina whakarea ngā ā-ira kei te whakamahi koe i ngā mana tekau

Tūmanako kia tohu ngā ākonga mā te whakamahi i te uara wāhi me ngā tohu

Wā toha

Tīpakohia ngā ākonga hei tiritiri e āhei ana ki te whakamārama me te whakatika i ō rātou whakaaro mā te whakamahi i ngā whakarōpū (mana) o te tekau me te rau.

Hono

I a koe e whakaoti ana i ēnei, whakaaro hia tō rātou wāhi ki te tūtohi uara wāhi.

$$9 \times 1 =$$

$$9 \times 10 =$$

$$9 \times 100 =$$

$$.9 \times 1 =$$

$$.9 \times 10 =$$

$$.9 \times 100 =$$

Ka taea e koe te tāutu me te whakamārama i te tauira e kitea ana e koe i roto i ngā nekehanga o te uara wāhi?

Whainga ako Ka ako ngā mokopuna ki te:

Whakamārama, whakatautika hoki i te whakataurite o tētahi wāhanga ki te katoa.

Whakaaturia te whakaaro mā te whakamahi i ngā momo tuhipoka rerekē, tae atu ki ngā tohu me ngā kupu.

Whakaotia ngā raruraru e pā ana ki ngā tau ā-ira mā te whakarea me te whakamārama me te whakatautika i te rongoā.

Tohu whakaaro hei whakamārama me te whakatautika i te uara wāhi e pā ana ki ngā tau ā-ira.

Rapanga Motuhake

I Hamoa ko te utu whakawhiti ko te \$1 Aotearoa mo te 1.5204 tala.

E hia te tala ka whiwhi koe hei utu mo te NZ\$10?
E hia ngā tala ka whiwhi koe hei utu mote NZ\$100?
E hia te tala ka whiwhi koe hei utu mo te NZ\$550?

Tonga ko te utu whakawhiti ko te \$1 Aotearoa mo te 1.43976 pa'anga.

E hia te pa'anga ka whiwhi koe hei utu mo te NZ\$10?
E hia te pa'anga ka whiwhi koe hei utu mo te NZ\$100?
E hia te pa'anga ka whiwhi koe hei utu mo te NZ\$550?

Whakaaro Matua o te Ao Pāngarau

Tau 5/6

Ngā Pāheko

Whakaāwhiwhi ki te tauoti pātata, ki te tau-a-ira kotahi mati whai ira.

Ngā Tau Whakahau

Āhukahuka te pānui, te tuhi me te waihanga i ngā hautekau, i ngā haurau hei hautau, hei hautanga ā-ira hoki.

Hukahuka te pānui, te tuhi me te waihanga hautau, hautanga ā-mati (kia rua mati ā-ira), ūrāu hoki.

Whakatairite me te raupapa i ngā hautau, hautanga ā-mati (kia rua mati ā-ira), ūrāu hoki

Huri i te hautanga ā-ira, te ūrāu hoki hei hautau.

Waihanga hautanga ā-ira, tauoti hoki mā te whakarea, mā te whakawehi hoki ki te 10, ki te 100 rānei.

Tāpiri me te tango tau ā-ira, kia rua ngā mati ā-ira.

Tāpiri me te tango tau oti me ngā tau-a-ira kia rua mati ā-ira.

Kimi i te hautanga, i te ūrāu rānei o tētahi tauoti, he tauoti te whakautu: h.t., 30% of \$150

Tau 7

Matau ahumoni

Tātai utu me te wāwāhinga moni ahakoa te rahinga o te moni.

Tātai i te whakahekenga ūrāu mō ngā rahinga tāra: h.t., te 35% o te \$180?

Mā te kaiako

Ngā Rongoā me ngā paku hapa

Ngā tini mata o te Reo Pāngarau

---

*Ōrau, ūrautanga, katoa,
hautanga, tau
hautanga, tau
hautanga, tau ā-ira, tau
haumaru, ūrite,
ōwehenga*

Rapanga 10

E hiahia ana a Maui ki te tārua i tētahi wāhanga o tētahi tauira mai i tētahi siapoo nui. E hiahiatia ana e ia he pepa ōrite te rahi, nui ake rānei. Ko te wāhanga o te tauira e tāruatia ana e ia, he 1.05cm te whānui, 1.8cm te roa. He aha te horahanga o te tāpa e tāruatia ana e ia?

Hei āwhina i te kaiako

I te wā o te whakarewatanga, tūhura i te uara wāhi e pā ana ki te whakareatanga me te wehenga o ngā tau otī, me ngā tau hautanga

Whakangāwari i ngā ākonga kia kite ina whakareatia tētahi tau hauora ki te tau hauora i tua atu i te whakarea i ngā tau otī ki ngā tau otī, ka iti iho te hua, kaua e nui ake.

Wā toha

Tipakohia ngā ākonga hei tiritiri e āhei ana ki te whakamārama me te whakatika i ūrātou whakaaro mā te whakamahi i ngā whakaaturanga tae atu ki te uara wāhi me te tuhipoka

Hono

I a koe e whakaoti ana i ēnei, whakaarohia tō ūrātou wāhi ki te tūtohi uara wāhi.

$$\begin{aligned} .4 \times .1 &= \\ .4 \times .01 &= \\ .4 \times .001 &= \end{aligned}$$

He aha te mea e whai ake nei i roto i te tauira? He aha?

Whainga ako Ka ako ngā mokopuna ki te:

Whakaotia ngā raruraru horahanga e pā ana ki ngā tau ā-ira mā te whakarea me te whakamārama me te whakatautika i te rongoā.

Whakaatu i te whakaaro mā te tuhi hei whakamārama me te whakatautika i te uara wāhi e pā ana ki ngā tau ā-ira.

Whakaaro Matua o te Ao Pāngarau

Ko te ā-ira tētahi atu ingoa mō tētahi hautanga, ā, ka taea te pāhono ki te pūwāhi ōrite i te raina tau.

Ko te ūrāu tētahi atu huarahi ki te tuhi i tētahi ā-ira e whakataurite ana i tētahi wāhanga ki tētahi katoa e 100 ana te katoa, ā, ka taea te pāhono ki te pūwāhi ōrite i te raina tau.

E pā ana te ūrāu ki te rahi o te katoa.

Ko te ūrāu he momo ūwehenga motuhake e whakaritea ai tētahi wāhanga ki te katoa, ā, ko te katoa ko te 100.

Ka taea te pāhono i ngā whakamāramatanga rerekē o te ao tūturu ki te hua o te tau otī me te hautanga (ā-ira), te hautanga (ā-ira) me te tau katoa, me te hautanga me te hautanga (ā-ira me te ā-ira).

Ka taea te pāhono i ngā whakamāramatanga rerekē o te ao tūturu ki ngā tatauranga whakawehenga e pā ana ki ngā hautanga (ā-ira).

He ūrite ngā pānga o ngā mahi mō te tāpiri me te tangohanga ki ngā hautanga me ngā ā-ira ki ērā me ngā tau otī.

Ka hurihia te wehenga me te whakawehenga ā-ira ki tētahi tatauranga ūrite me te whakawehenga tau katoa mā te whakarea i te whakawehenga me te moni hua ki te mana tika o te tekau.

Ka taea te whakamahi i ngā hautanga tohu pēnei i te $\frac{1}{2}$ (0.5) me te $\frac{1}{4}$ (0.25) hei whakatau tata i ngā tatauranga e pā ana ki ngā hautanga me ngā ā-ira.

Rapanga Motuhake

Hangaia he huānga me te whakapūkete i ēnei e whai ake nei hei rerenga tau whakarea, whakawehenga hoki:

1 me $\frac{5}{10}$

12 me $\frac{7}{10}$

23 me $\frac{3}{10}$

4 me $\frac{83}{100}$

1 me $\frac{10}{100}$

2 me $\frac{3}{100}$

9 me $\frac{831}{1000}$

5 me $\frac{83}{1000}$

4 me $\frac{1}{1000}$

He aha te mati whakatekau o ēnei?

9.92

0.02

7.816

0.30198

1.33333

1.00009

Ko tēhea 2 te uara nui rawa atu i te 0.022? Whakaaturia ō whakaaro hei whakamārama i ō whakaaro.

E hia ngā mano kei roto i te 0.022?

Whakaaro Matua o te Ao Pāngarau

Tau 5/6

Ngā Pāheko

Whakaāwhiwhi ki te tauoti pātata, ki te tau-a-ira kotahi mati whai ira.

Ngā Tau Whakahau

Āhukahuka te pānui, te tuhi me te waihanga i ngā hautekau, i ngā haurau hei hautau, hei hautanga ā-ira hoki.

Hukahuka te pānui, te tuhi me te waihanga hautau, hautanga ā-mati (kia rua mati ā-ira), ūrāu hoki.

Whakatairite me te raupapa i ngā hautau, hautanga ā-mati (kia rua mati ā-ira), ūrāu hoki

Huri i te hautanga ā-ira, te ūrāu hoki hei hautau.

Waihanga hautanga ā-ira, tauoti hoki mā te whakarea, mā te whakawehenga hoki ki te 10, ki te 100 rānei.

Tāpiri me te tango tau ā-ira, kia rua ngā mati ā-ira.

Tāpiri me te tango tau oti me ngā tau-a-ira kia rua mati ā-ira.

Kimi i te hautanga, i te ūrāu rānei o tētahi tauoti, he tauoti te whakautu: h.t., 30% of \$150

Tau 7

Matau ahumoni

Tātai utu me te wāwāhinga moni ahakoa te rahinga o te moni.

Tātai i te whakahekenga ūrāu mō ngā rahinga tāra: h.t., te 35% o te \$180?

Ngā tini mata o te Reo Pāngarau

Ōrāu, ūrāutanga, katoa, hautanga, tau hautanga, tau ā-ira, tau hautau, ūrite

Mā te kaiako

Ngā Rongoā me ngā paku hapa

Rapanga 11

Aue! He raruraru kei te whakareatanga o ēnei whakareatanga ā-ira.

$$1.23 \times 4 = 25.92$$

$$2.36 \times 41 = 11.80$$

Kimihia te hē me te whakatika.

Whakaaro Matua o te Ao Pāngarau

Ko te ā-ira tētahi atu ingoa mō tētahi hautanga, ā, ka taea te pāhono ki te pūwāhi ūrite i te raina tau.

Ko te ūrau tētahi atu huarahi ki te tuhi i tētahi ā-ira e whakataurite ana i tētahi wāhanga ki tētahi katoa e 100 ana te katoa, ā, ka taea te pāhono ki te pūwāhi ūrite i te raina tau.

E pā ana te ūrau ki te rahi o te katoa.

Ko te ūrau he momo ūwehenga motuhake e whakaritea ai tētahi wāhanga ki te katoa, ā, ko te katoa ko te 100.

Ka taea te pāhono i ngā whakamāramatanga rerekē o te ao tūturu ki te hua o te tau oti me te hautanga (ā-ira), te hautanga (ā-ira) me te tau katoa, me te hautanga me te hautanga (ā-ira me te ā-ira).

Ka taea te pāhono i ngā whakamāramatanga rerekē o te ao tūturu ki ngā tatauranga whakawehenga e pā ana ki ngā hautanga (ā-ira).

He ūrite ngā pānga o ngā mahi mō te tāpiri me te tangohanga ki ngā hautanga me ngā ā-ira ki ērā me ngā tau oti.

Ka hurihia te wehenga me te whakawehenga ā-ira ki tētahi tatauranga ūrite me te whakawehenga tau katoa mā te whakarea i te whakawehenga me te moni hua ki te mana tika o te tekau.

Ka taea te whakamahī i ngā hautanga tohu pēnei i te $\frac{1}{2}$ (0.5) me te $\frac{1}{4}$ (0.25) hei whakatau tata i ngā tatauranga e pā ana ki ngā hautanga me ngā ā-ira.

Hei āwhina i te kaiako

Kia mōhio ki ngā ākonga e whakamahi ana i te whakaaro ūpaki i mua i te whakaaro ūkawa.

Wā toha

Tīpакohia ngā ākonga hei tiritiri e āhei ana ki te whakamārama me te whakatika i ō rātou whakaaro mā te whakamahi i ngā huarahi hei whakaatu i ō rātou whakaaro.

Hono

Ina whakareatia e koe te tau oti ki te ā-ira, ka kite koe ka aha?

Ina whakareatia e koe te ā-ira ki te ā-ira, ka kite koe ka aha?

Whainga ako Ka ako ngā mokopuna ki te:

Whakaotia ngā raruraru e pā ana ki ngā tau ā-ira mā te whakarea me te whakamārama me te whakatautika i te rongoā.

Whakaaturia te whakaaro mā te tuhi tuhipoka, ngā tohu, me ngā kupu hei whakamārama me te whakatautika i te uara wāhi e pā ana ki ngā tau ā-ira.

Rapanga Motuhake

I a koe e whakaoti ana i ēnei, whakaaro hia tō rātou wāhi ki te tūtohi uara wāhi.

1. 32.8 x 6
2. 73 x 9
3. 1.43 + 1.6
4. 4.0009 + 1.9991
5. 6.5 – 1.9
6. 12.32 – 0.31

Tautohu, tāhopu, me te whakamārama i te tauira e kitea ana e koe i roto i ngā nekehanga o te uara wāhi?

Whakaaro Matua o te Ao Pāngarau

Ko te ūwehenga he whakataurite whakarea o ngā rahinga; He rerekē ngā momo whakataurite ka taea te whakaatu hei ūwehenga.

Ka hoatu e ngā ūwehenga ngā rahi pātahi o ngā rahinga e whakatauritea ana, ehara i te mea ko ngā rahi tūturu.

Ka taea te whakapuaki i ngā ūwehenga hei wae mā te kimi i tētahi ūwehenga ūrite ki te wā kotahi te kupu tuarua.

Whakaaro Matua o te Ao Pāngarau

Tau 5/6 Ngā Pāheko

Whakaāwhiwhi ki te tauoti pātata, ki te tau-a-ira kotahi mati whai ira.

Ngā Tau Whakahau

Āhukahuka te pānui, te tuhi me te waihanga i ngā hautekau, i ngā haurau hei hautau, hei hautanga ā-ira hoki.

Hukahuka te pānui, te tuhi me te waihanga hautau, hautanga ā-mati (kia rua mati ā-ira), ūrāu hoki.

Whakatairite me te raupapa i ngā hautau, hautanga ā-mati (kia rua mati ā-ira), ūrāu hoki

Huri i te hautanga ā-ira, te ūrāu hoki hei hautau.

Waihanga hautanga ā-ira, tauoti hoki mā te whakarea, mā te whakawehe hoki ki te 10, ki te 100 rānei.

Mā te kaiako

Ngā Rongoā me ngā paku hapa

Whakaaro Matua o te Ao Pāngarau

Tau 5/6

Ngā Tau Whakahau

*Tāpiri me te tango tau ā-ira,
kia rua ngā mati ā-ira.*

*Tāpiri me te tango tau otī
me ngā tau-a- ira kia rua
mati ā-ira.*

*Kimi i te hautanga, i te ūrā
rānei o tētahi tauotī, he
tauotī te whakautu:
h.t., 30% of \$150*

Tau 7

Matau ahumoni

*Tātai utu me te wāwāhinga
moni dhakoa te rāhinga o te
moni.*

*Tātai i te whakahekenga
ōrāu mō ngā rāhinga tāra:
h.t., te 35% o te \$180?*

Ngā tini mata o te Reo Pāngarau

---

*Ōrāu, ūrāutanga, katoa,
hautanga, tau hautanga,
tau ā-ira, tau hautau, ūrite,*

Rapanga 12

Whakatau tata ki hea haere ai te ira ā-ira, kātahi ka tirohia e te rorohiko kua purua e koe ki te wāhi tika.

$$0.24 \times 6 = 104$$

$$10 \times .05 = 50$$

$$24 \times 0.3 = 720$$

$$2.4 \times 100 = 240$$

$$0.2 \times 1 = 20$$

$$0.24 \times 0.63 = 1512$$

$$0.8 \times 0.9 = 72$$

He aha tāu i kite ai?

Whakaaro Matua o te Ao Pāngarau

Ko te ā-ira tētahi atu ingoa mō tētahi hautanga, ā, ka taea te pāhono ki te pūwāhi ōrite i te raina tau.

Ko te ūrāu tētahi atu huarahi ki te tuhi i tētahi ā-ira e whakataurite ana i tētahi wāhanga ki tētahi katoa e 100 ana te katoa, ā, ka taea te pāhono ki te pūwāhi ōrite i te raina tau.

E pā ana te ūrāu ki te rahi o te katoa.

Ko te ūrāu he momo ūwehenga motuhake e whakaritea ai tētahi wāhanga ki te katoa, ā, ko te katoa ko te 100.

Ka taea te pāhono i ngā whakamāramatanga rerekē o te ao tūturu ki te hua o te tau otī me te hautanga (ā-ira), te hautanga (ā-ira) me te tau katoa, me te hautanga me te hautanga (ā-ira me te ā-ira).

Ka taea te pāhono i ngā whakamāramatanga rerekē o te ao tūturu ki ngā tatauranga whakawehenga e pā ana ki ngā hautanga (ā-ira).

He ūrite ngā pānga o ngā mahi mō te tāpirī me te tangohanga ki ngā hautanga me ngā ā-ira ki ērā me ngā tau otī.

Ka hurihia te wehenga me te whakawehenga ā-ira ki tētahi tatauranga ūrite me te whakawehenga tau katoa mā te whakarea i te whakawehenga me te moni hua ki te mana tika o te tekau.

Ka taea te whakamahī i ngā hautanga tohu pēnei i te $\frac{1}{2}$ (0.5) me te $\frac{1}{4}$ (0.25) hei whakatau tata i ngā tatauranga e pā ana ki ngā hautanga me ngā ā-ira.

Hei āwhina i te kaiako

Whakangāwari i ngā ākonga kia kite i ētahi wā he tere ake, he ngāwari ake hoki te whakamahi i ngā ūrite hautanga hei whakarea.

Wā toha

Tīpakohia ngā ākonga hei tiritiri e āhei ana ki te whakamārama me te whakatika i ūrātou whakaaro mā te whakamahi i ngā huarahi hei whakaatu i ūrātou whakaaro.

Hono

Tūhura mēnā he pono, he hē rānei tēnei whakaaro:
Ina whakarea te tau otī ki te tau otī ka nui ake te hua, engari ina whakareatia te tau otī ki te tau ā-ira ka iti ake te hua. Kia rite ki te whakamārama me te whakamatau i tō urupare.

Whainga ako Ka ako ngā mokopuna ki te:

Whakaotia ngā raruraru e pā ana ki ngā tau ā-ira mā te whakarea me te whakamārama me te whakatautika i te rongoā.

Whakaaturia te whakaaro mā te tuhi tuhipoka, ngā tohu, me ngā kupu hei whakamārama me te whakatautika i te uara wāhi e pā ana ki ngā tau ā-ira.

Rapanga Motuhake

Tīpакohia tētahi o ngā tūmahi aromatawai e whai ake nei (āpitihia ki te mutunga o te tuhinga) hei ngohe takitahi:

Aromatawai 1: Te raupapa i ngā ā-ira, ngā hautanga, me ngā ūrautanga mai i te iti rawa ki te nui rawa.

Aromatawai 2: Ira ā-ira.

Aromatawai 3: Ngā hautanga, ngā ā-ira, ngā ūrautanga.

Whakaaro Matua o te Ao Pāngarau

Ko te ūwehenga he whakataurite whakarea o ngā rahiinga; He rerekē ngā momo whakataurite ka taea te whakaatu hei ūwehenga.

Ka hoatu e ngā ūwehenga ngā rahi pātahi o ngā rahiinga e whakatauritea ana, ehara i te mea ko ngā rahi tūturu.

Ka taea te whakapuaki i ngā ūwehenga hei wae mā te kimi i tētahi ūwehenga ūrite ki te wā kotahi te kupu tuarua.

Whakaaro Matua o te Ao Pāngarau

Tau 5/6 Ngā Pāheko

Whakaāwhiwhi ki te tauoti pātata, ki te tau-a-ira kotahi mati whai ira.

Ngā Tau Whakahau
Āhukahuka te pānui, te tuhi me te waihanga i ngā hautekau, i ngā haurau hei hautau, hei hautanga ā-ira hoki.

Hukahuka te pānui, te tuhi me te waihanga hautau, hautanga ā-mati (kia rua mati ā-ira), ūrau hoki.

Whakatairite me te raupapa i ngā hautau, hautanga ā-mati (kia rua mati ā-ira), ūrau hoki

Huri i te hautanga ā-ira, te ūrau hoki hei hautau.

Waihanga hautanga ā-ira, tauoti hoki mā te whakarea, mā te whakawehi hoki ki te 10, ki te 100 rānei.

Mā te kaiako

Ngā Rongoā me ngā paku hapa

Whakaaro Matua o te Ao Pāngarau

Tau 5/6

Ngā Tau Whakahau

Tāpiri me te tango tau ā-ira, kia rua ngā mati ā-ira.

Tāpiri me te tango tau oti me ngā tau-a-ira kia rua mati ā-ira.

Kimi i te hautanga, i te ūrāu rānei o tētahi tauotī, he tauotī te whakautu: h.t., 30% of \$150

Tau 7

Matau ahumoni

Tātai utu me te wāwāhinga moni ahakoa te rahinga o te moni.

Tātai i te whakahekenga ūrāu mō ngā rahinga tāra: h.t., te 35% o te \$180?

Ngā tini mata o te Reo Pāngarau

Ūrāu, ūrāutanga, katoa, hautanga, tau hautanga, tau ā-ira, tau hautau, ūrite

Aromatawai 1: Te raupapa i ngā ā-ira, ngā hautanga, me ngā ūrautanga

Whakaraupapatia ēnei hautau, hautanga, me ngā ūrautanga mai i te iti rawa ki te nui rawa.

$\frac{24}{48}$	0.781	0.9	$\frac{1}{4}$	80%	0.009	25%
-----------------	-------	-----	---------------	-----	-------	-----

Whakamārama, whakaatu hoki me pēhea koe e mōhio ai ki tēnei.

Aromatawai 2: Ira ā-ira

Hoatu kia 12 ngā tauira o ngā tau ā-ira rerekē.

Whakaraupapatia mai i te iti rawa ki te nui rawa.

Whakamātauria kei roto i te raupapa tika mā te whakamahi i ngā whakaaturanga rerekē e toru.

Aromatawai 3: Ngā hautanga, ngā ā-ira, ngā ūrautanga

Tuhia ētahi raruraru kupu mō tētahi hoa e pā ana ki tētahi o ngā mahi (tāpiritanga, tangohanga, whakareatanga, wehenga) mā te whakamahi i ngā hautau, ngā ā-ira, ngā ūrau rānei.

Whakaaturia me pēhea e whakatika ai koe i ngā raru.